

УДК: 165+167+168

А.П. Петухов

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка**ДИСКРЕТНІСТЬ ЯК УМОВА ВИКОНУВАНOSTІ
ВИЗНАЧЕННЯ У КОНСТРУКТИВІЗМІ**

У статті концепт «визначення» досліджується згідно запропонованої загальноконструктивістської настанови, що полягає у застосуванні радикального розмежування систем та їх компонентів в ході опису реальності та її явищ. Визначення розглядається і як інтегроване до проекту пізнання і як умова демаркації суб'єкта від об'єкта. Робиться висновок про неусувність дискретності з описів, виконаних згідно конструктивістських методологічних схем.

Ключові слова: дискретність, конструктивізм, визначення, пізнання, суб'єкт, об'єкт, предмет, процес.

Постановка проблеми. Очевидно, що знання про конкретний предмет не може бути вичерпним, адже саме визначення дечого як предмета є штучним його вилученням із області того, належністю чого до цього предмета нехтується. Тобто, мати вичерпне знання про дещо, означає мати знання не тільки про властивості цього дечого, про його відношення до того, чим воно не є, про мотиви до виділення цього дечого в якості предмету, але й бути обізнаним із історії та генези всього зазначеного попередньо. Визначення історії та генези завжди полягає у віднайденні того, що базується на фіксації. Таким чином, проблема вичерпності пізнання полягає у визначенні такого кроку фіксації пізнаваного предмету в часі, за який цей предмет може зазнати мінімальних змін, не тільки якісних – його властивостей, але й статусних – його стосунків із тим, що виходить за межі обсягу пізнаваного предмету. У зв'язку із цим постає питання щодо «мінімуму мінливості» – чи встановлюється він пізнавачем, а чи лише фіксується ним? За будь-якої відповіді на це питання, фіксація зміни пізнаваного предмету має виконуватись синхронно цій зміні, інакше існує можливість незауваження певних стосовних предметів факторів, без яких, навіть за визнання їх неважливими, неможливе насправду вичерпне знання про предмет. Отже, все знання про предмет є знанням про такі його властивості та «віхи» у його існуванні, що визнаються суттєвими пізнавачем цього предмету. Власне, саме існування предмету вичерпується його існуванням «як предмету» для пізнавача.

Виклад основного матеріалу. Тут ми стикаємось із необхідністю розмежувати *пізнаваний предмет* від *предмету пізнання*. У цьому розмежуванні ми виходимо із настанови, яка простежується у природничих науках, – настанови на те, що поза свідомістю дослідника дійсно існує деяка

«природа», яку він досліджує. Тобто, поза фіксаціями явищ дійсно існують явища, що передували цим фіксаціям (або супроводжувалися чи супроводжуються такими фіксаціями) плюс можливе існування таких явищ, що із тих чи інших причин не були зафіксованими. Отже, царини того, фіксація чого виконується, стосується *пізнаваний предмет*, тоді як послідовний процес такої фіксації із зауваженням мотивів до її виконання та засад виокремлення на придатній до пізнання області конкретного предмета є *предметом пізнання*. Звинувачення у відсутності онтології, що лунають в бік радикального конструктивізму у теорії пізнання [5, 7–8] зумовлені тим, що в межах цього підходу *предмет пізнання* вичерпує те, що про *пізнаваний предмет* можна знати, тому питанням наявності чи відсутності останнього у питаннях опису пізнання можна знехтувати як несуттєвим. В цьому сенсі радикальний конструктивізм є гіперболізованою теорією пізнання – він цікавиться пізнанням як таким, без зауваження того, що пізнається, якщо воно (пізнаване) виходить за межі самого процесу пізнання. За підкресленням факту «штучності» радикальних розмежувань можна виділити наступні загальноконструктивістські настанови:

- те, що є конкретно визначеним, є радикально відмежованим від всього іншого, визначеного конкретно;
- локалізація, виконана із нехтуванням неможливості виконання досконало точної локалізації є гранично можливою *відповідальною локалізацією*;
- гранична межа відповідальності виконавця локалізації забезпечується усвідомленням похідності його самовизначення як *з'ясовувача локальності* або *локалізатора* від власної пізнавальної перспективи.

Тут визначення ми асоціюємо з локалізацією у відповідності до методу відомого самопроголошеного конструктивіста П'єра Бурдьє, котрий явища та процеси досліджував через взаємодію агентів, тіл, місць [1, 181–188], тобто, через просторові асоціації. Метод, що ми його називаємо «методом просторових асоціацій», виходить за межі соціальної проблематики; застосуванням його у теорії пізнання ми встановлюємо підстави для винайдення теоретико-пізнавальних настанов, вкорінених у «конструктивізмах» різних царин. Будь-яку раціональну діяльність ми вважаємо спрямованою на підвищення ефективності оперування із середовищем (простором, придатним до діяльності у ньому). Пізнання – це те, що забезпечує підвищення операбельності (або надає операційної придатності визнаваному неоперабельним), тому будь-яка раціональна діяльність супроводжується пізнанням. Раціональне пізнання, безумовно, є діяльністю, адже виконується навмисне, із наміром. Раціональною діяльністю ми вважаємо діяльність, виконувану із передбаченням результату. Передбачення результату досягається цілепокладанням та послідовністю виконання діяльності, організованої згідно проекту досягнення цілі. Встановлення принципово недосяжної цілі із усвідомленням її недосяжності також є діяльністю із передбаченням результату

– в такому разі прогнозується ідеальність цілі; проект виконується для організації середовища без встановлення граничного ступеня організованості. Отже, проект слідування ідеалові є *неконструктивним* типом організації діяльності, тоді як чітка демаркація «тіла» проекту через визначення його цілі, тривалості, кроків у його перебігові та будь-якої іншої деталізації проекту встановленням чітких меж у його структурі, *конструктивізує* проект. Тобто, раціональною діяльністю є діяльність:

- виконувана для організації середовища придатним до оперування чином та для покращення умов оперування у ньому;

- виконувана послідовно (у вигляді проекту);

- виконувана із передбаченням майбутнього (через цілепокладання та послідовне досягнення цілей).

Конструктивною раціональною діяльністю є діяльність:

- виконувана для досягнення принципово досяжної мети;

- виконувана в межах проекту із визначенням чітких меж у його структурі.

Суттєвою властивістю конструктивного проекту є можливість його «демонтажу» завдяки покроковій, дискретній організації такого проекту, зафіксованій у самій структурі його перебігу. Діяльність, виконувана згідно неконструктивного проекту слідування ідеалам, має тенденцію викликати незворотні та важко передбачувані наслідки.

Повернемося до трьох настанов, що їх ми визначили загальноконструктивістськими – тими, яких дотримуються всі так звані «конструктивізми». Отже, говорячи про виконавця локалізації, ми говоримо про того, хто виконує визначення – як у сенсі дефініції, так і у вигляді будь-якої діяльності із радикального обмеження, як то: «визначення мети дечого» чи «визначення властивостей дечого». Під «локалізацією, виконаною із нехтуванням неможливості виконання досконало точної локалізації» ми розуміємо стратегію радикального розмежування складних систем із встановленням масштабної ієрархії, наприклад, розмежування «організм-середовище» [7] чи «система-медіум-форма» [3, 9–10, 103]. Відповідальність, таким чином, є наслідком усвідомлення штучності радикалізації градацій при описі «середовища» для упридатнення цього середовища до оперування або підвищення якості оперування із ним та у ньому.

Визначення знання предмету знанням його суттєвих властивостей та «віх» у його існуванні «як предмету» для пізнавача (предмету пізнання), тягне по собі висновок, що сукупності знань про дещо може бути *достатньо*, але наявні кількість та якість цих знань ніколи не *вичерпують* обсягу, достатнього для так званої вичерпності. Отже, знання про предмет є описом того, чим він є і того, що з ним відбувається протягом історії його ідентичності. Але, оскільки фіксація зміни досліджуваного предмету часово відстає від явища зміни, то ідентичність досліджуваного предмету висувається в якості засади до виконання дослідження, для демаркації поля цього дослідження. Нарешті, встановлення

дійсності попередньо декларованої ідентичності досліджуваного предмету й становить межу вичерпності сукупності знань про цей предмет. Тобто, знання того, що предмет відповідає тим межам, якими його було визначено із деталізацією підстав для такого визначення є достатнім обсягом знань для утотожнення *пізнаваного предмету та предмету пізнання*.

Оскільки предмет не може бути пізнано вичерпно в тому абсолютному сенсі, який вкладається у поняття вичерпності, то настанова на примноження знання виявляється заздалегідь інтегрованою до пізнання. Тобто, пізнавач свідомо прагне отримати такий обсяг знань про предмет, який надав би предметові максимальної самототожності у вигляді узгодженості із реальністю. У випадку конструктивного діяльнісного проекту узгодженість досягається із реальними потребами; у випадку неконструктивного проекту слідування ідеалам, про досягнення жодної узгодженості будь із чим йтись не може.

Ми визначили, що ступінь докладності опису встановлюється самим описувачем (ми свідомо нехтуємо соціальними аспектами пізнання, тому не виокремлюємо виконавця опису від замовника цього опису та керівництва цим описом). Звісна річ, Настанова на примноження знання вимагає комунікації для передачі комплексу попередньо засвоєних знань та інструментів пізнання; саме метод радикального розмежування та побудови ієрархічних структур із розмежовуваного, зауважений нами властивим конструктивістським теоретико-пізнавальним системам, дає можливість покрокового опрацювання проблемного поля. Вирішення проблеми покроковим чином полягає у тому, що аспекти проблемної ситуації розподіляються за важливістю (або нагальністю). Ті із них, що визнаються менш важливими, пропонуються до зауваження в наступному крокові розв'язання комплексної проблемної ситуації. Тобто, в рамках проекту вирішення проблеми зауважується все, що є зауважуваним (попри тавтологічність, ця настанова є шляхом практичного втілення фейєрабендового «все годиться» [4, 47]), але підставою для дискретизації цього проекту стає навмисне незауваження всіх аспектів проблеми у кожному крокові її вирішення. Отже, визначення порядку залучення аспектів проблеми до розгляду і є їх ієрархізацією за нагальністю, цього разу – практичним втіленням ідіоми «first things first». Бачимо, що дотримання елементів конструктивістського способу дії пропагувалось здавна, навіть знайшовши відображення у фразеології, тому не випадковою є вказівка Ернста фон Глазерсфельда на вкоріненість методології «радикального» конструктивізму в поступові європейського мислення [6, 26–51].

Продемонструємо конструктивізацію проблемної ситуації із метою її вирішення шляхом дискретизації. Раніше нами обговорювалось питання про розмежування описуваного (того, що зазнає опису) від описувача (виконавця опису). Візьмемо в якості проблемної ситуації прояснення їх стосунку у процесі виконання опису через низку визначень. Наприклад, спробуємо визначити підстави до процедури розмежування пізнавача від пізнаваного, з якої

починається дослідження будь-якої проблематики, стосовної пізнання. Перший крок дискретизації ми виконали самою постановкою проблеми, що полягає у вихідній демаркації проблемного поля. Так, у розглядуваному нами прикладі, об'єктом дослідження є пізнання, предметом – пізнавач та пізнаване, як складові процесу пізнання. Термін «пізнання» ми запропонували розглянути як процес, залучивши його до процесу дослідження, цим кроком започаткувавши дослідний проект. Поза нашим дослідним проектом, «пізнання» існує в якості лінгвістичної одиниці, що позначає певну конфігурацію певних процесів, зафіксованих у їх перебігові. Очевидно, що досліджуючи пізнання, ми виконуємо мимовільну референцію до вокабуляру, засвідченого в словникових джерелах, але саму цю референцію ми лишаємо за межами нашого дослідження. Для переходу від «пізнання», як словникового визначення до пізнання як процесу, ми виокремлюємо дієвця від області дії – визначаємо пізнавача та пізнаване «сторонами» процесу пізнання. Пізнання, таким чином, постає як пізнавальна дія, тобто – процес, але через покроковість у його дослідженні – і як результат: пізнаючи, пізнавач пізнає все більше, тому за кожної наступної перевірки обсягу пізнаного, можемо переконатись у кількості здобутого (чи, можливо, втраченого) знання. Перевіркою обсягу пізнаного встановлюється інший рівень дискретизації – узгодження процесу, на який спрямована увага дослідника, із описом цього процесу. Крім придатних до засвідчення засвоєних знань можна виділити інструменти їх здобуття, що удосконалюються в процесі пізнання. Якщо засвоєні знання є фактажем, то інструменти пізнання – це знання процедур здобуття цього фактажу. Зрештою, засвідчення дечого як факту, вимагає критеріїв фактичності. Визначення згаданих критеріїв та процедур вимагає організації спільноти дослідників та порозуміння між ними – бачимо, що проблемну ситуацію ми можемо довільно деталізувати. Конструктивістська настанова на дискретизацію [2, 26–27] дозволяє нам так само довільно її і спрощувати. Конструктивізм виявляє, що дискретизація реальності через її опис не викривляє реальність, а дозволяє виконати такий її опис, що є якнайбільше позбавленим фантастичних нашарувань і не претендує на заміщення реальності, існуючи у відповідності до фіксованих у ній подій. Власне, покроковість, дискретність опису, «принайтовує» його до реальності. Перевірюваність опису є свідченням його узгодженості із реальністю; повна синхронність опису та описуваної реальності та вичерпність опису призвела би до їх тотожності.

Але тотожність опису та описуваної реальності не є ситуацією, бажаною до досягнення в межах пізнавального процесу, адже така ситуація усунула б підстави для перебігу пізнання, елімінувавши опозицію «суб'єкт-об'єкт». Очевидно, що дискретність є витоково властивою пізнавальному процесові, адже пізнання починається із визначення як обмеження визначуваного, того, на що звернено інтерес пізнавача. Та навіть визначенню області пізнаваного передуює розмежування пізнавача від пізнаваного, визначувача від

визначуваного, нарешті – суб'єкта від об'єкта. Визначення об'єкта є демаркацією реальності через визначення у ній області уваги дослідника-суб'єкта. Визначення предмета є локалізацією досліджуваного через визначення у його структурі аспектів, визнаваних суттєвими. Отже, визначуване є сукупністю аспектів у області визначення, яка обмежується фокусом уваги визначувача. Саме обмеженість фокусу уваги визначувача й формує дискретну картину визначень.

Висновки. Мати вичерпне знання про предмет – означає знати не тільки про властивості цього предмета, про його відношення до того, що виходить за його межі та специфікує його, про мотиви до зауваження того, що складає обсяг цього предмету, але й бути обізнаним із історії та ґенези всього зазначеного. Вичерпне знання про предмет вимагає визначення «мінімуму мінливості» цього предмета – такої кількості змін якостей та (або) статусу предмета, що була би суттєвою для зауваження дослідником, але не ставила під сумнів самототожність цього предмета. Іншими словами, предмет пізнання існує у своєрідному «вікні» самототожності пізнаваного що постає у фокусі уваги пізнавача.

Отже, мати вичерпне знання про *пізнаваний предмет* неможливо, в силу того, що здоровий глузд та настанова природничих наук дозволяє говорити про існування світу, незалежного від пізнавача – світу такого, деякі аспекти та явища якого виходять за межі уваги пізнавача або принципово можуть знаходитись поза її межами. Таким чином, все, про що пізнавач може знати, це – *предмет пізнання*. Знати предмет пізнання означає бути обізнаним із того, що пізнаєш.

Звинувачення у відсутності онтології, що лунають у бік радикального конструктивізму у теорії пізнання зумовлені тим, що в межах цього підходу *предметом пізнання* вичерпується те, що про *пізнаваний предмет* можна знати, тому питанням наявності чи відсутності останнього у питаннях опису пізнання нехтується як несуттєвим.

Власне, тотожність *предмету пізнання* із *пізнаваним предметом* свідчила би про вичерпну пізнаність, що вже відбулась, тобто, про відсутність необхідності вирізняти пізнавача, пізнаване та процес пізнання. Таким чином, зникли би підстави протиставлення суб'єкта та об'єкта пізнання; опозиції «людина» та «світ», «природа» та «культура» втратили би слухність.

Пізнання забезпечує підвищення операбельності або надає операційної придатності визнаваному неоперабельним, тому будь-яка раціональна діяльність супроводжується пізнанням. Пізнання починається із визначення – обмеження того, на що звернено інтерес пізнавача. Визначенню місця визначуваного серед інших визначуваних, зв'язків між ними, мотивів до визначення тощо передує перша процедура обмеження, що полягає у відмежуванні визначуваного (того, визначення чого виконується) від визначувача (виконавця визначення).

Отже, ставлення визначувача до визначуваного підпадає під схему радикального розмежування суб'єкта від об'єкта, медіумом між якими є діяльність першого із обмеження другого та самого себе.

Дискретна картина, яку ми спостерігаємо у розмежуванні суб'єкта від об'єкта, поширюється на всі випадки визначення у конструктивному пізнавальному проекті. З одного боку, дискретність є умовою визначення через необхідність демаркації проблемного поля для визначення чіткої зони оперування. З іншого – обмеженість обсягу визначення дає змогу залучати визначуване до покрокового проекту зі збільшення докладності опису зауважуваної області реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурдые П. Начала / Пер. с фр. Шматко Н. А. – М.: Socio-Logos, 1994. – 288 с.
2. Горский Д. П. Вопросы абстракции и образование понятий. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1961. – 351 с.
3. Луман Н. Реальность массмедиа / Пер. с нем. А. Ю. Антоновского. – М.: Праксис, 2005. – 256 с.
4. Фейерабенд П. Против метода. Очерк анархистской теории познания / Пер. с англ. А. Л. Никифорова. – М.: АСТ: АСТ Москва: Хранитель, 2007. – 413 с.
5. Цоколов С. Дискурс радикального конструктивизма / С. Цоколов – München: PHREN, 2000. – 332 S.
6. Glasersfeld E. von Radical Constructivism: A Way of Knowing and Learning. Studies in Mathematics Education Series 6. – London, Washington D. C.: The Falmer Press, 1995. – 213 p.
7. Maturana H. R., Varela F. J. The tree of knowledge: the biological roots of human understanding / Translated by Robert Paolucci. – Boston & London: Shambala, 1998. – 269 p.

REFERENCES

1. Burd'ye P. Nachala / Per. s fr. Shmatko N. A. – M.: Socio-Logos, 1994. – 288 s.
2. Gorskiy D. P. Voprosy abstraktsii i obrazovaniye ponyatiy. – M.: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1961. – 351 s.
3. Luman N. Real'nost' massmedia / Per. s nem. A. YU. Antonovskogo. – M.: Praksis, 2005. – 256 s.
4. Feyyeraabend P. Protiv metoda. Ocherk anarkhistskoy teorii poznaniya / Per. s angl. A. L. Nikiforova. – M.: AST: AST Moskva: Khranitel', 2007. – 413 s.
5. Tsokolov S. Diskurs radikal'nogo konstruktivizma / S. Tsokolov – München: PHREN, 2000. – 332 S.

6. Glasersfeld E. von Radical Constructivism: A Way of Knowing and Learning. Studies in Mathematics Education Series 6. – London, Washington D. C.: The Falmer Press, 1995. – 213 p.

7. Maturana H. R., Varela F. J. The tree of knowledge: the biological roots of human understanding / Translated by Robert Paolucci. – Boston & London: Shambala, 1998. – 269 p.

АННОТАЦИЯ

А.П. Петухов. Дискретность как условие выполнимости определения в конструктивизме.

В статье определение рассматривается исходя из предлагаемой общеконструктивистской установки. Последняя заключается в применении радикального разграничения систем и их компонентов в ходе описания реальности и ее явлений. Определение описывается как интегрированное в проект познания и как условие демаркации субъекта от объекта, из чего делается вывод о неустранимости дискретности из описаний, выполненных согласно конструктивистским методологическим схемам.

Ключевые слова: дискретность, конструктивизм, определение, познание, субъект, объект, предмет, процесс.

SUMMARY

A.P. Pietukhov. Discreteness as a condition to executability of definition in constructivism.

The article deals with a concept of «the definition» in the constructivist perspective. Also it defines the main constructivist attitude. The main constructivist attitude consists in using of the method of radical demarcation between systems or its components. It allows to describe the reality and its phenomena in discrete way. It means that cognition can be described as a stepwise process as well as the definition. At least every definition implies radical demarcation between something been defined and someone who defines. It means that discreteness is integrated to every project of description of reality. This kind of project appears as complex cognitive action and the definition is the part of this project. Demarcation between something been defined and someone who defines appears as opposition between the subject and the object in process of cognition. According to the main constructivist attitude discreteness allows to demarcate an operational field in every single step of cognitive project.

Actually, the identity of the subject knowledge of the knowable object pointed to comprehensive cognition of what has taken place, that is, there is no need to distil the knower, knowable and learning process. Thus, the reason would disappear contrast between subject and object of knowledge; opposition "man" and "world", "nature" and "culture" have lost the right.

Knowledge enhances operability or provides operating life vyznavanomu inoperable because any rational activity accompanied by knowledge. Knowledge begins with the definition – restriction of what interest is paid knower. Determination of the place is determined among other definable, relationships between them to determine the motives of others precedes the first procedure limitations is detectable delimitation (of which the definition is executed) from vyznachuvacha (executor definition).

So vyznachuvacha ratio is determined to fall under the scheme radical distinction of subject and object, which is the medium between the activities of the first and second restricting himself.

Discrete picture we see in distinguishing between subject and object, applies to all cases in determining cognitive constructive project. On the one hand, discretion is by definition because of the need the demarcation problem field to determine the precise area of operation. On the other - the limited scope of the definition makes it possible is determined to attract incremental project to increase detail description zauvazhuvanoyi field reality.

Key words: *discreteness, constructivism, definition, cognition, subject, object, cognitive object vs. object of cognition, process.*

УДК 140.8+330.366+378.1

К.В. Корсак

Київський медичний ун-тет
Української асоціації народної медицини

Ю. К. Корсак

Інститут вищої освіти Національної
академії педагогічних наук України

НООІСТОРІЯ І НООНАУКИ ПРО НОООДУХОВЛЕННЯ СВІТУ

Нооісторія – поєднання новітніх відкриттів фізики ізотопів, генетики і археології. Доведено, що українці є нащадками винахідників землеробства. Вони поєднались з мисливцями-аріями, сформували народ трипільців, одомашнили коня, винайшли колесо, організували Велике Трипілля на основі мідних шахт Каргали і аграрних зон. Тисячі років зростала хмара тегів (її лінгвісти помилково назвали «протоіндоевропейська мова»). Поширення тегів – одуховлення-1 індоевропейських народів. Автори відкрили ноотехнології, ноорозвиток, ноохвилю і запропонували «хмару ноотегів» – сукупність >150 слів з XXI ст. Україна має шанс на нооодуховлення людства.

Ключові слова: *нооісторія, походження українців, Велике Трипілля (ВТ), хмара ВТ-тегів, ноотехнології, ноотеги, нооодуховлення.*